

TRAVNIK

(Verena Koršič Zorn – prebrala Marilka Koršič)

Pravkar smo se spustili po najstarejši ulici starega mestnega jedra, Raštelu. Ime je dobila po rešetkastih železnih vratih - v latinščini rastellum -, ki so jih zvečer spustili in tako zaprli dostop v obzidano mesto. Ulica je bila dolga stoletja najživahnejši del mesta, s prodajalnami s pestro ponudbo najrazličnejšega blaga in to je ostala še do nedavnega. Obdajajo jo hiše, nekatere s še gotskim jedrom, v zunanjščini pa že v različnih kasnejših slogovnih preoblikah. Ob zgornjem koncu še stoji hiša, ki je bila v lasti ugledne meščanske družine Berlina in v kateri naj bi po izročilu ob svojem prihodu v Gorico leta 1519 prenočeval sam cesar Karel V. V pritličju hiše na vogalu z Nunsko ulico je bila do nedavnega najstarejša lekarna v Gorici z lepo originalno opremo iz 18. stoletja. Z grajskega griča se na Raštel izteka tudi uličica Cocevia – iz slovenske besede kočja -, v kateri so se na začetku naselili Judje. Sedaj stojimo na Travniku, najlepšem goriškem trgu, ki je bil včasih res samo travnik. Ko se je Gorica začela širiti prek mestnega obzidja, se je trg polagoma izoblikoval v današnjo podobo in nakazal tudi nadaljnji urbanistični razvoj mesta. Najbolj so na to vplivali jezuiti, ki so leta 1615 prišli iz Gradca v Gorico in dodobra prevetrili versko, socialno in kulturno podobo mesta. Med letoma 1654 in 1725 so dogradili in bogato opremili cerkev sv. Ignacija, ob njej pa postavili svoj kolegij, ki je bil poleg verskega pravo kulturno in izobraževalno središče z bogato knjižnico in umetniškimi deli. Do visoke stopnje so razvili goriško šolstvo, revnejši dijaki so se lahko šolali brezplačno. Med patri jezuiti je bilo veliko Slovencev, naj omenimo vsaj enega prvih Pavla Reščiča, ki je leta 1619 v stolnici redno pridigal v slovenskem jeziku, Filipa Divinarja, ki je med drugim opravljal nekaj časa pomembno službo na avstrijskem poslanstvu v Carigradu in Martina Bavčerja, ki si je s svojo v latinščini napisano Zgodovino Norika in Furlanije prislužil sloves prvega goriškega zgodovinarja. Tudi med dobrotniki in podporniki je bilo veliko slovenskih imen. Ob izredni udeležbi vernikov je bila na Travniku leta 1717 okronana podoba svetogorske Matere Božje. Po zatrtju jezuitskega reda leta 1773 je bil kolegij spremenjen v vojašnico pred 2. svetovno vojno pa porušen. Cerkev je postal župnijska, od tedaj pa se je v njej zvrstilo veliko slovenskih župnikov in kaplanov, npr. skladatelja Ivan Kokošar in Stanko Jericijo, med organisti pa npr. Emil Komel in sedanja Lojzka in Andrej Bratuž. Poleg prelepe baročne cerkve z umetniško pomembnimi baročnimi oltarji in poslikavo Travnika krasi še steber s kipom sv. Ignacija in baročni Neptunov vodnjak, narejen po načrtih slavnega goriškega arhitekta Nikolaja Pacassija, palača grofov Thurn, današnji sedež prefektore, in lepo klasicistično pročelje ene izmed hiš. Travnik je tesno povezan z našo zgodovino. Tu so se odvijali sejmi, tu so po velikem tolminskem puntu leta 1714 kruto usmrtili njegove voditelje, na kar spominja plošča z napisom v štirih jezikih, na tem trgu je imel Mussolini zloglasni govor proti Slovincem, tu so se odvijala protestna zborovanja za uveljavitev pravic Slovencev v Italiji. Na Travniku je bil v hiši, v kateri je bila do nedavnega kavarna Vittoria, sedež leta 1862 ustanovljene Slovenske čitalnice, danes je tam sedež Kinoateljaja. Če se s Travnika pomikamo proti Gosposki ulici, današnji ul. Carducci, bomo najprej prišli do Katoliške knjigarne, ki je od svoje ustanovitve leta 1910 odigrala neprecenljivo vlogo med goriškimi Slovenci, predvsem v temnih časih fašističnega nasilja. Tu so se srečavali in se tiho sporazumevali razni verski in kulturni voditelji, da bi se čim bolj složno in učinkovito branili pred nasilnim potujčevanjem. V lepo obnovljeni secesijski stavbi

so danes poleg knjigarne in papirnice sedeži Katoliškega tiskovnega društva, Zadruga Goriška Mohorjeva, časnika Novi glas, otroške revije Pastirček, Goriške Mohorjeve družbe in društva Ars. Bližnja soseda je nadškofijska palača s poznobaročno kapelo Povišanja svetega Križa. Renesnčna stavba, ki jo je proti koncu 16. stoletja dala postaviti grofovsko družina Kobencel, je kasneje kupil, preuredil in ji dozidal omenjeno kapelo Avguštin Codelli in jo ob ustanovitvi goriške nadškofije leta 1751 namenil za sedež prvega goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa, ki je obvladal slovenščino in jo tudi uporabljal v slovenskem delu svoje nadškofije. Omeniti je treba, da je bilo več goriških nadškofov Slovencev, med njimi tudi prvi slovenski kardinal Jakob Missia. Naslednja palača je bila sedež posojilnice in zastavljalnice, ki jo je ustanovil prvi goriški nadškof Attems, da bi omejil izžemanje najrevnejših slojev. Tu je bil nekaj let tudi sedež Katoliške knjigarne. V Gosposki ulici je bila močna slovenska prisotnost, med drugim sedež najstarejše slovenske posojilnice, ustanovljene leta 1883, sedež Goriške tiskarne Andreja Gabrščka, Narodne knjigarne in Goriške matice, povezanih predvsem z Antonom Gregorčičem in Francetom Bevkom. Pod obokom nekdanjega hotela Pri treh kronah že začenja pomembna ulica Favetti, nekdanj dei Vetturini –Kočijaška ulica. V imenitno obnovljenem poslopju nekdanjega hotela in gostišča Pri treh kronah, kjer so se radi sestajali pomembni goriški Slovenci kot Simon Gregorčič, je svojo življenjsko pot končal znani domoljub, pobudnik čitališkega gibanja in mecen revnejših slovenskih goriških dijakov odvetnik Karel Lavrič.